

Soužití v městské čtvrti: majorita a Vietnamci v Praze-Libuši*

LUDEK SÝKORA, KLÁRA FIEDLEROVÁ, TEREZA FREIDINGEROVÁ,
ANDREA SVOBODOVÁ, DITA ČERMÁKOVÁ**

Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze

Living Together in an Urban Neighbourhood: The Majority and Vietnamese Immigrants in Prague-Libuš

Abstract: This article contributes to the discussion of everyday interactions between a settled majority population and new immigrants in an urban neighbourhood with recent experience of immigration. It analyses daily interactions between the majority population and Vietnamese immigrants in one Prague neighbourhood in an effort to identify both tensions and conflicts and conviviality in everyday life, while distinguishing between the stereotypes prevalent in popular discourse and in representations of the Vietnamese and the real practices of economic, social, and cultural interaction. The study seeks to identify the issues and places around which tensions emerge and where everyday conviviality is negotiated and the attitudes that various demographic and socio-economic groups of the local population have towards the Vietnamese presence in the area. The Vietnamese seek to avoid conflict, yet they often report feeling they are not very accepted by the majority population. There is a hidden racism that exists in the attitudes of the majority population to Vietnamese immigrants. However, the paper also documents instances of convivial everyday interactions. While the interactions are characterised by a certain lack of mutual recognition, they do not lead to serious interethnic tensions and conflicts.

Keywords: migrant integration, social interaction, conflict, everyday conviviality, multiethnic neighbourhood

Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2016, Vol. 52, No. 4: 475–503

DOI: <http://dx.doi.org/10.13060/00380288.2016.52.4.269>

* Článek vychází ze základního výzkumu podpořeného v letech 2012–2013 projektem GAČR P404-12-0648 „Nové sociálně-prostorové formace: segregace v kontextu postkomunistických transformací a globalizace“ při využití poznatků z aplikovaného výzkumu, který se uskutečnil v roce 2013 na základě zadání Ministerstva pro místní rozvoj ČR ve spolupráci s Ministerstvem vnitra ČR.

** Veškerou korespondenci posílejte na adresu: prof. RNDr. Luděk Sýkora, Ph.D., Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Albertov 6, 128 43 Praha 2, e-mail: sykora@natur.cuni.cz.

Úvod

Cílem článku je představit způsoby, problémy a klady soužití cizinců vietnamského původu a majoritního obyvatelstva v městské části Praha-Libuš, čtvrti, která se dynamicky mění v důsledku příchodu imigrantů, jejich podnikání v obchodním a kulturním centru Sapa a usazování se v okolních obytných čtvrtích. Náš zájem o Prahu-Libuš byl vyvolán i medializací Prahy-Libuše jako místa konfliktního soužití české a vietnamské populace (požár v tržnici Sapa v roce 2008, informace o utváření domobrany v ulici Na Domovině v roce 2010, demonstrace Dělnické strany na sídlišti Písnice na podporu českých obyvatel městské části proti vietnamské komunitě a jiným cizincům v roce 2010) i populárním diskurzem zdůrazňujícím vytváření paralelního světa Vietnamců v Sapě a jejich koncentraci a segregaci v okolních obytných zónách.

Předkládaný článek je jedním z dílčích výsledků výzkumu, jenž byl primárně motivován snahou o pochopení a poznání proměn městské čtvrti a její pozice v sociálněprostorové struktuře města v důsledku přílivu migrantů odlišného etnika (výzkum si tak kladl především sociálněgeografické otázky a využíval řadu metod a postupů využívaných v sociální geografii a sociologii při studiu měst, proměn jejich sociálněprostorové organizace a procesu segregace). Nejdříve nás zajímalo, zda v Praze-Libuši dochází k rezidenční segregaci Vietnamců; tu náš výzkum neprokázal [Sýkora et al. 2015]. Přestože v Praze-Libuši nejsou Vietnamci segregováni a žijí rozptýleni nebo v malých koncentracích, často jsme se setkali s negativním vnímáním Vietnamců spojeným s opakujícími se předsudky a symbolickým vymezováním se ze strany majority. V dalším kroku výzkumu jsme se tudíž zaměřili na charakter a způsoby soužití původní populace a vietnamských imigrantů. Očekávali jsme, že nám výzkum vztahů a každodenní interakce na úrovni městské čtvrti může odhalit skryté mechanismy sociální separace, která nemusí být doprovázená rezidenční prostorovou segregací. Výzkum je tak součástí poznání vzniku a utváření nových sociálněprostorových formací v postsocialistickém městě, které bylo až donedávna etnicky téměř homogenní.

Primárním zájmem výzkumu, který prezentujeme v tomto článku, bylo poznat a pochopit běžnou každodenní interakci, v níž se utvářejí vztahy soužití, a to v konkrétním kontextu zkoumané lokality. To je v souladu se současným zaměřením a praktikami zahraničních studií cílících na každodennost v lokalitách interakce a potkávání nových imigrantů a původních zde žijících populací [Pastore, Ponzo 2014]. Původně sociálněgeografické téma jsme tudíž začali zkoumat pomocí některých etnografických metod, postupů a technik terénního výzkumu, zejména při využití hloubkových rozhovorů a nezúčastněného pozorování každodenního života (v lokalitě jsme působili v letech 2011–2014). Ve výzkumu, který byl realizován především v roce 2013, jsme se zaměřili na každodenní interakci, její bariéry, vnímání problémů, vznik a mediaci konfliktů, ale také na příklady bezkonfliktních stránek soužití, přínosy a spolupráci. Náš výzkum v Praze-Libuši byl prvotním explorativním vhledem do soužití mezi Vietnamci a původním obyvatelstvem v této městské čtvrti. Usilovali jsme o co nejkomplexnější pocho-

pení interakcí a soužití v konkrétní lokalitě. Proto jsme otázku soužití zkoumali prostřednictvím pohledů majority i Vietnamců, a to s důrazem na konkrétní zkušenost s interakcí v kontextu dané čtvrti. Jelikož jsme si byli vědomi značného vlivu mediálního diskurzu na obecné postoje a výpovědi majority, snažili jsme se volit takovou výzkumnou strategii, která by nám pomohla posunout se za hranice pouhého detekování univerzálně sdílených a reprodukováných stereotypních náhledů. Vedení snahou o hlubší vhled do soužití v konkrétním kontextu jsme se v prováděných rozhovorech snažili získat informace o reálných interakcích v běžném každodenním životě. Inspirovaly nás nereprezentativní přístupy [Cadmán 2009; Anderson, Harrison 2010], které upozorňují na jistou jednostrannost analýz diskurzivních praktik a reprezentací a kladou důraz na poznání reálných, fyzických ztělesněných (*embodied*) zkušeností utvářených v konkrétním materiálním kontextu míst. Proto jsme se zaměřili na konkrétní témata, kolem nichž se vzájemná interakce odehrává, na místa, kde dochází k hlavním střetům, vyjednávání a vzájemnému propojení, a na sociální skupiny, jež se liší z hlediska svých postojů i praktik (blíže viz metodická část).

Vzhledem k absenci domácích teoreticky a koncepčně ukotvených empirických výzkumů zaměřených na poznání forem interakce na úrovni městských čtvrtí, které se vyznačují narůstající etnickou rozmanitostí, věnujeme mimořádnou pozornost přehledu teoretických konceptů, metodických přístupů a poznatků ze zahraničních výzkumů. Vlastní metodický postup a empirický výzkum zaměřujeme na široké postižení různorodosti stránek vztahů mezi většinou společností a nově příchozími cizinci, a to při citlivosti vůči mnohosti kontextuálních vlivů, které lokální interakci ovlivňují. Náš výzkum nebyl motivován hledáním odpovědí na předem dané, úžeji zaměřené a univerzálně směřované výzkumné otázky týkající se vybraných stránek mezietského konfliktu nebo integrace, které bychom na příkladu Prahy-Libuše ověřovali. Snažili jsme se naopak o celostní pohled s důrazem na ukotvení sociální interakce v kontextu městské čtvrti, tj. o postup, jehož význam pro poznání a pochopení usidlování a integraci migrantů zdůrazňují například Glick Schiller a Çağlar [2009] nebo Robinson a Walshaw [2012].

V příspěvku nejdříve krátce diskutujeme domácí zdroje a dále pak zahraniční literaturu o mezietském soužití na úrovni městských čtvrtí, která nám byla inspirací a vodítkem při kladení si otázek, přípravě metodiky a interpretaci výsledků. V metodické části diskutujeme faktory, které ovlivnily náš výzkum, jeho strukturu a zaměření. Použité techniky sběru dat a zjištění z provedených rozhovorů prezentujeme nejdříve za majoritu a následně za vietnamské Libušany. V závěru shrneme hlavní výsledky a přínosy výzkumu.

Soužití na úrovni městských čtvrtí

V českém kontextu není otázka soužití mezi zahraničními migranty a majoritou na úrovni městských lokalit zatím dostatečně empiricky probádaná ani diskutována v teoretické rovině. Antropologicky a etnograficky orientované práce zpravidla

zkoumají trajektorie adaptace cizineckých skupin v českém prostředí, přičemž zdůrazňují vznik a udržování etnických sítí a komunit, úlohu rodinného a spolkového života, způsoby bydlení a obživných aktivit, udržování obyčejů a svátků či význam společenských událostí a způsobů jejich prezentace [Uherek 2003; Leontiyeva et al. 2006; Uherek, Korecká, Pojarová 2008; Bittnerová, Moravcová 2010]. Tyto práce často abstrahují od otázky soužití ve smyslu analýzy procesů a mechanismů interakce s většinovou společností nebo se těchto otázek dotýkají okrajově, pohledem cizinců, a to bez jasně ukotveného teoreticko-metodologického zarámování [Brouček 2003: 30, 59; Martínková 2008: 198; Kocourek 2001: 104]. Uskutečnilo se i několik výzkumů, které v českých městech analyzovaly soužití mezi cizinci a většinovou společností, a to prostřednictvím kvantitativního mapování postojů a názorů většinové společnosti, případně také cizinců a etnických menšin [Mečiar 2002; Turková 2006; Pána 2010]. Tyto práce se orientují spíše na obecné postoje k „jiným“ (jde např. o hodnocení výroků typu „příslušníci menšin přinášejí nové ideje a kulturu“) než na analýzu názorů a zkušeností meziethnické interakce v místním prostředí.

Práce zabývající se adaptací a integrací cizinců diskutují rámce občanské inkluze [Marada 2006], integrační politiky [Baršová, Barša 2005] nebo, v případě, že se jedná o lokální úroveň, diskutují a empiricky mapují institucionální integraci cizinců [Rákoczyová, Trbola 2008]. Práce obvykle sledují různé dimenze integrace [viz např. Rákoczyová, Trbola 2009], jež vedle strukturální a kulturní dimenze zahrnují také dimenze interakční a identifikační, které se nejvíce váží k tématu soužití. Jiné studie hodnotí pomocí kvantitativních metod a indikátorů míru integrace a odlišnosti migrantů z různých zemí původu [Drbohlav, Dzúrová 2007; Gärtner, Drbohlav 2012; Bernard, Mikešová 2014]. I když je zkoumání integrace cizinců často realizováno v konkrétních lokalitách, analýza a interpretace se primárně zaměřují na postižení univerzálních znaků integrace v českém prostředí, které charakterizují a navzájem odlišují cizinecké skupiny definované zemí nebo regionem původu, případně právním postavením. Žádné z těchto prací se nevěnují studiu komplexnosti interakcí a soužití v konkrétních lokálních kontextech. Otázky soužití absentují i v pracích, které mapují rozmístění a pohyb cizinců v Česku [Novotný, Janská, Čermáková 2007; Čermák, Janská 2011; Janská, Čermák, Wright 2014].

U Vietnamců, jejichž adaptace a integrace byla zkoumána v různých lokalitách i na národní úrovni, je zpravidla zdůrazňována jistá míra izolace, segregace, separace až gheotoizace [Kocourek 2001; Brouček 2003, 2005; Drbohlav, Dzúrová 2007; Martínková 2008]. Interakce Vietnamců s většinovou společností, a to především v okolí tzv. tržnic, jakou je i Sapa v Praze-Libuši, bývá popisována jako pragmatické a povrchní vycházení z vlastní komunity za účelem obchodu nebo nezbytného styku s institucemi státní správy [Brouček 2003]. Podle Martínkové [2008], která prováděla výzkum v Praze-Libuši, jsou Vietnamci vnitřně semknutí a separovaní, a to bez většího zájmu o rozvinutí kontaktu s majoritní společností. „Vietnamská komunita [se] v první generaci vnitřně stmeluje a vytváří vlastní

soběstačný svět.“ [Martínková 2008: 183] Kocourek [2005] nicméně zdůrazňuje, že zatímco přetrvává vnímání Vietnamců jako izolované cizinecké komunity, dochází k jejímu postupnému otevírání. Významnou roli mostu přitom hraje druhá generace Vietnamců, která je považována za poměrně integrovanou a asimilovanou [Kocourek 2005; Drbohlav, Džúrová 2007; Drbohlav, Džúrová, Černík 2007; Janská, Průšvicová, Čermák 2011]. Některé práce navíc poukazují na to, že Vietnamci netvoří homogenní komunitu, jsou vnitřně diverzifikovaní a rozvinutost sociální interakce s většinou společnosti se mezi Vietnamci liší [Hofírek, Nekorjak 2009; Freidingerová 2014].

V domácí literatuře jsme především postrádali teoreticky ukotvený empirický výzkum každodenního soužití na úrovni městských čtvrtí, kde narůstá etnická rozmanitost. Inspiraci pro zaměření našeho výzkumu jsme proto hledali v analýzách a diskusích měst, kde mezinárodní migrace vedla k utváření etnicky různorodých čtvrtí. Přesto ale musíme hned na začátku poznamenat, že situace ve městech v Česku je podstatně odlišná oproti těm, s nimiž pracují zahraniční výzkumy. Ty se zpravidla týkají etnicky heterogenních měst s vysokým zastoupením etnických menšin, jež jsou obvykle koncentrovány a segregovány v městských čtvrtích s výrazným etnickým profilem. Města v Česku byla před dvěma desetiletími, v porovnání s jinými evropskými zeměmi majícími delší historii a větší zkušenost zahraniční migrace, etnicky homogenní s velmi malou mírou sociálněprostorových rozdílů [Musil 2005; Sýkora 2009a, b]. Poslední generace obyvatel měst v Česku tudíž neměly v podstatě žádnou zkušenost se životem v etnicky rozmanitých lokalitách (s výjimkou koncentrací Romů, případně dosídlených pohraničních oblastí, kam ale přicházeli většinou krajané [Haisman, Heroldová, Matějková 1983]).

Etnická kompozice a tvář našich měst se začala výrazněji měnit od druhé poloviny devadesátých let minulého století a zejména pak po roce 2000 v souvislosti s narůstající zahraniční migrací [Drbohlav 2010]. I když se dynamický růst populace cizinců zastavil v období ekonomické krize, relativní etnická homogenita Česka počátku devadesátých let minulého století se díky zahraniční migraci podstatně proměnila. Dnes v Česku žije kolem 5 % populace s jiným než českým občanstvím. Ve vybraných větších městech se pak podíl takto definovaných cizinců pohybuje i na úrovni deseti procent. Nejinak je tomu i v Praze, kde na konci roku 2012 žilo přes 160 tisíc cizinců, kteří tak tvořili přes 14 % populace hlavního města. V rámci měst pak lze pozorovat prostorovou nerovnoměrnost v rozmístění cizinců a jejich vyšší koncentraci ve vybraných čtvrtích v porovnání s ostatními částmi měst [Uherek 2003; Sýkora 2007, 2009b]. Vietnamci se v Česku koncentrují zpravidla v místech pracovních příležitostí, kde mají kontakt na krajaný [Novotný, Janská, Čermáková 2007; Čermák, Janská 2011; Janská, Čermák, Wright 2014], což je také případ Prahy-Libuše s areálem Sapa. V naprosté většině případů ale tyto koncentrace zdaleka nedosahují úrovní, jež jsou v západních městech spojovány s existencí etnických čtvrtí a enkláv. V Praze-Libuši se podíl zde bydlicích Vietnamců pohybuje na hranici 10 % [Sýkora et al. 2015], zatímco

za lokality s etnickým profilem (nazývané etnické enklávy, etnické koncentrace nebo etnická sousedství) jsou v zahraničí obvykle označovány čtvrtě s většinovým zastoupením daného etnika, případně alespoň s jeho 30% podílem [Peach 1996; Alba, Logan, Crowder 1997; Johnston, Poulsen, Forrest 2003].

Pro využití zahraničních zkušeností v prostředí Česka je důležité uvědomit si měřítko, v němž sledujeme soužití cizinců a majority. V případě zaměření na Prahu-Libuš jde o měřítko čtvrtě, kde se odehrává každodenní život a interakce, a to při výrazně minoritním, byť zvyšujícím se zastoupení cizinců. V našem případě nám tudíž ani tak nejde o interakci mezi skupinami, které každodenní život prožívají v etnicky specificky profilovaných enklávách segregovaných měst nebo ve čtvrtích s velmi vysokou sociální, etnickou a kulturní rozmanitostí, typickou pro multikulturní a kosmopolitní města současnosti [Wessendorf 2010]. Zabýváme se namísto toho životem a interakcí v městské části, kde se původní, téměř absolutní etnická homogenita dynamicky přetváří příchodem nových obyvatel, cizinců odlišného etnika. Jde především o Vietnamce, kteří zde tvoří větší polovinu populace cizinců. Od většinové společnosti a jiných skupin cizinců se přitom Vietnamci výrazně odlišují díky významným znakům vážícím se k jejich tělesnosti [srov. Price 2012], jazyku a kultuře. Vietnamce od Čechů odlišují nemalé kulturní odlišnosti v jednání a také v interpretaci situací v běžném životě [Sýkora et al. 2012, Příloha 8: Tereza Kušniráková, Thu Huong Ho, Češi a Vietnamci – kde se míváme a kde se setkáváme]. Ti zde ale v porovnání s etnickými čtvrtěmi západních měst žijí v relativně malém počtu a nízkém podílu na celkové populaci.

Tradiční zahraniční literatura, kterou můžeme datovat od dob chicagské školy z první poloviny 20. století [Park, Burgess 1925; Wirth 1969], popisuje, analyzuje a interpretuje situace, kdy migranti odlišných etnicit (a také majorita) žijí v relativně homogenních čtvrtích nebo ve čtvrtích, kde mají etnicky podobní migranti relativně vysoké zastoupení. Město je vnímáno jako prostor rozdělený do vzájemně odlišných lokalit se specifickým sociálním a etnickým profilem [Boal 1976; Kempen, Özüekren 1998]. Soužití na úrovni města je pak utvářeno interakcí obyvatel, kteří jsou v každodenním životě primárně ukotveni v etnicky blízkém prostředí čtvrtí, kde bydlí a často i pracují. „Domácí“ prostředí etnických koncentrací pak obyvatelům jednotlivý etnik zabezpečuje východisko pro interakci s ostatními obyvateli měst, které může v dalších generacích vést k jejich asimilaci do původní společnosti [Peach 2005], ale také vyústit v utváření rozdělené společnosti a měst segregovaných podle etnických linií [Glazer, Moynihan 1963; Massey, Denton 1993].

Právě přetrvávající segregace některých etnických čtvrtí začala přitahovat pozornost od šedesátých let minulého století. Řada prací se zaměřila na sociální deprivaci v některých etnických koncentracích vyplývající z nedostatku zdrojů a příležitostí, omezeného přístupu k veřejným službám a stigmatizace míst a jejich obyvatel [Wilson 1987; Morris 1993; Wacquant, Wilson 1993; Wacquant 2008]. Z hlediska soužití byly zdůrazňovány spíše problémy dané sociálními nerovnostmi a segregací, jež byly vnímány jako důsledek strukturálních podmínek způ-

sobených ekonomickými změnami a exkluzí z trhu práce, diskriminací ze strany majoritní společnosti i vztahem státu k menšinám. Vedle toho se ale rozvinula skupina narativů, které diskutovaly pozitivní důsledky života v etnických enklávách. Tyto vyplývají z utváření etnických sítí a sociálního kapitálu a v nich ukotvené solidarity a materiálních, případně symbolických zdrojů, jež umožňují členům etnické skupiny adaptaci na nové prostředí a zapojení do majoritní společnosti [Portes, Bach 1985; Waldinger 1986; Zhou 1992; Mazumdar et al. 2000]. Soužití s většinovou společností bylo zvažováno jako součást začleňování migrantů prostřednictvím jejich vlastních ekonomických a sociálních sítí. Obě tyto skupiny autorů nahlíží na migranty primárně z perspektivy majority, s důrazem kladeným na jejich adaptaci a integraci do společnosti. Pokud se asimilace nedaří, ve městech se utváří dlouhodobě ukotvená segregace odlišných etnických, kulturních a sociálních komunit. Výše diskutovaný pohled na soužití a integraci zcela dominuje domácímu výzkumu, pokud tedy vůbec s teoretickým zarámováním pracuje, zatímco novější, níže diskutované přístupy u nás zatím zcela absentují.

Alternativu k paradigmatu segregovaného města přinesla literatura o kosmopolitním urbanismu [Sandercock 1998, 2006; Binnie et al. 2006], mikrospolečenstvih (*micro publics*) [Amin 2002; Watson 2006] a geografii setkávání (*geographies of encounter*) [Valentine 2008], které kladou důraz na každodenní mezietnickou interakci ve městě, čtvrtích a jednotlivých lokalitách. Jde o práce reagující na narůstající kulturní různorodosti ve městech i vznik nových kulturně a etnicky rozmanitých lokalit [Vertovec 2007; Wessendorf 2010]. V normativní rovině je tato perspektiva propojená s interkulturním přístupem, který usiluje o rozvoj mezietnické interakce a vytváření kulturně pluralitních komunit, jež jsou založené na široké participaci a vzájemném propojování a přizpůsobování v kulturně, nábožensky, etnicky a jinak diferencované společnosti [Sandercock 2006; Wood, Landry 2008].

Některá etnicky různorodá města se v posledních desetiletích proměňují z mozaiky etnicky segregovaných míst k různorodým mozaikám etnicky hybridních multikulturních lokalit. Na to reaguje tzv. kosmopolitní obrat, který vnímá města jako místa setkávání a vzájemného prolínání rozmanitých etnik spíše než soutěže, napětí, konfliktů a zdůrazňování etnických hranic [Valentine 2008]. Interakce mezi odlišnými kulturami v etnicky rozmanitých lokalitách vedou ke vzájemnému obohacování a hybridizaci a zároveň pomáhají tříbit schopnost zvládat konflikty pramenící z odlišného pohledu na život. Důraz kladený na pluralitu mezietnických interakcí přitáhl pozornost výzkumu k mikroměřítku městských čtvrtí a dílčích lokalit, kde dochází ke každodennímu setkávání a soužití obyvatel odlišného etnického a kulturního pozadí. Teprve nedávno se začalo o lokalitách ve městech uvažovat jako o místech, kde se rozvíjí sounáležitosti, přináležitosti a integrace prostřednictvím každodenní multikulturní negociace, dialogu a výměny [Amin 2002; Gilroy 2004; Wise, Velayutham 2009]. Neal et al. [2013: 16] poznamenávají: „Lidé se v lokalitách migrace mezi sebou mísí, narážejí jeden na druhého a zacházejí s kulturními rozdíly a etnickou identitou podmíněně, prag-

matically a lehčeji a uvolněněji, než se obecně předpokládá.“ Takový přístup zatím není v domácích přístupech reflektován, aplikován či rozvíjen.

Mezi významné současné pohledy na soužití v lokalitách patří geografie setkávání (*geographies of encounter*), jež se zaměřuje na každodenní interakci, zkušenosti, trajektorie a vyprávění individuálních aktérů a zachycuje a analyzuje způsoby mezietnického kontaktu a soužití na místní úrovni. K zachycení praktik a schopností soužití v etnicky a kulturně různorodém prostředí se používá koncept „konviviality“ (*conviviality*) [Gilroy 2004; Kesten et al. 2011; Neal et al. 2013]. Gilroy [2004] konvivialitou rozumí soužití a interakci v multikulturních lokalitách, kde dochází nejen k přijímání, ale i k prolínání etnické a rasové rozmanitosti. Uzavřené a stabilní identity přestávají mít smysl. Konvivialita jako zkušenost, prožitek a zvyk jinakosti však neznamená absenci konfliktu, rasismu a netolerance. Její součástí je vyjednávání sociálních pozic, kulturních rozdílů a hranic příslušnosti. Zatímco někteří poukazují na roli letmých vztahů a potkávání se v etnicky rozmanitých lokalitách [Wise 2010], jiní jdou dále a zdůrazňují vznik nových vazeb a identit, které vedou k nové, otevřenější multikulturní společnosti se vstřícnější přijímací kulturou vůči nově příchozím [Noble 2009].

Geografie setkávání je kritizována kvůli přeceňování vlivu každodenního kontaktu na propojování, hybridizaci a multikulturní porozumění a toleranci i kvůli nedostatečnému zohlednění nerovného postavení sociálně a ekonomicky znevýhodněných etnických skupin [Clayton 2009; Valentine 2008; Matejskova, Leitner 2011]. Takzvané nové geografie rasismu [Dwyer, Bressey 2008], práce o předsudcích a stereotypch [Valentine 2010; Valentine, Sadgrove 2014] a o praktickém orientalismu a otheringu [Haldrup et al. 2006; Simonsen 2008] sdílí s geografii setkávání pohled na lokality jako místa interakce a vyjednávání různých kultur a skupin, ale namísto praktik, trajektorií, interpretací a zkušeností, které zmírňují etnické bariéry, se více zaměřují na vyjednávání hranic příslušnosti (*belonging*) v prostředí rasismu, nerovného sociálního postavení a sociálního vyloučení, asymetrických mocenských vztahů a přetrvávajících konfliktů a napětí. Množí se ale také studie, které překlenují obě tyto perspektivy a ukazují, že v lokalitách souběžně vznikají jak nové pozitivní vazby spolupráce a příslušnosti, tak probíhají procesy sociálního vylučování [Clayton 2008, 2009; Karner, Parker 2011].

Interakce a soužití se zpravidla analyzují v lokalitách s tradicí zahraniční imigrace [Wessendorf 2010]. Až v posledních letech byla pozornost věnována novým místům příchodu imigrantů, které Robinson [2010] nazývá „novými kontaktními zónami“. Podobně i Kesten et al. [2011] studují „nová místa multikulturality“, kterými rozumí městské lokality, jež mají nulovou nebo minimální zkušenost s multikulturní interakcí, napětím a konflikty, politickým řízením dialogu, podporou soudržnosti a rozvíjení sociálního kapitálu migrantů. Robinson, Reeve, Casey [2007], Kesten et al. [2011] a další, kteří ve Spojeném království studovali města i venkovské oblasti, poukázali na nesnáze v interkulturní interakci v sociálně deprivovaných lokalitách a místech, která nemají historii migrace. Naopak, intenzivnější a inkluzivnější interakce se odehrává spíše ve velkých městech kos-

mopolitního charakteru s historií migrace, širší nabídkou na trhu práce a institucemi usnadňujícími participaci na společenském životě [Glick Schiller, Çaglar 2009]. Praha, jež má velmi krátkou historii zahraniční migrace a je ekonomicky prosperujícím městem zatím bez výrazné residenční etnické segregace, nabízí tudíž do jisté míry novou situaci mezietnického soužití a interakce, jež zatím není dostatečně probádaná nejen v domácím, ale ani v mezinárodním kontextu.

Metodická východiska a výzkumná strategie analýzy soužití

Ve výzkumu soužití v Praze-Libuši, jehož těžiště bylo realizováno v průběhu roku 2013, nás zajímalo, kolem kterých témat a v kterých místech dochází k vytváření etnických hranic a bariér a kde naopak společné soužití vede k rozvoji vzájemného kontaktu a interkulturního dialogu. Kde se tyto procesy krystalizují do formy vzájemných konfliktů a kde naopak dochází k vzájemnému přijetí a utváření sounáležitosti a vzájemnosti. Mapovali jsme události konfliktů a setkávání, při čemž jsme se snažili rozlišit mezi krajními zkušenostmi a rozšířenými praktikami a jejich interpretacemi, které utvářejí a jsou utvářeny mikrogeografiemi všední každodenní interakce.

Přístup a metodika výzkumu soužití byly ovlivněny několika faktory. Za prvé, jelikož šlo o vstupní, explorativní výzkum, bylo naším cílem shromáždit základní informace, jež by poskytly vstupní obraz a případně mohly generovat další otázky. Prvotní vhled do problematiky soužití nám poskytly rozhovory s klíčovými informátory. Těmi byli představitelé neziskových organizací, které se podílejí na integračních aktivitách, dále vedoucí pracovníci v základních a mateřských školách a organizacích nabízejících volnočasové aktivity, předsedové nebo členové orgánů bytových družstev nebo společenství vlastníků bytových jednotek. Doplňující informace jsme získali na pracovištích místní správy a policie.¹

Za druhé, podobně jako výzkumy soužití v nových lokalitách migrace jsme se i my zaměřili na interakce mezi novými migranty a dlouhodobě usídlenými obyvateli [Robinson, Walshaw 2012]. V Česku nicméně kategorie nově příchozích a původních obyvatel do značné míry, i když ne exkluzivně, souvisejí s vnímáním cizinců a Čechů. Domníváme se, že v případě Prahy-Libuše jsou v současné době etnické rozdíly zásadním diferenciativním faktorem ovlivňujícím utváření vzájemných vztahů. Novost etnické rozmanitosti v nových lokalitách zahraniční

¹ Rozhovory jsme provedli s představiteli neziskových organizací Klub Hanoi a Lačhe Čhave a také s vietnamským novinářem; v oblasti vzdělání se zástupci Klubu Junior, Mateřského centra Kuřátko, Mateřské školky Mezi domy, TJ Sokol, Základní školy Ladislava Coňka; v oblasti bydlení s pracovníky Bytového družstva Na domovině; v oblasti veřejného sektoru pak s koordinátorkou pro integraci na ÚMČ Praha 12, představiteli Odboru správního a školství ÚMČ Praha-Libuš, Centra pro integraci cizinců Modřany, Městskou policií – Lhotka a zástupcem Policie ČR, který působí v areálu Sapy.

migrace činí etnické rozdíly velmi viditelné, a proto i významné pro utváření soužití. Vnímání Vietnamců a většinové společnosti jako dvou odlišných skupin přitom podporuje nejen populární diskurz majority, ale také určitá míra exkluzivity vazeb mezi Vietnamci [Brouček 2005]. Ačkoliv se domníváme, že pro současné poznání soužití mezi Vietnamci a majoritou v Praze-Libuši je mezietnická dimenze interakce naprosto zásadní, uznáváme nicméně, že význam etnických rozdílů a bariér může být v čase oslabován. Výzkum vzájemného soužití jsme koncipovali tak, aby zahrnoval zkušenosti a interpretace většinové společnosti i Vietnamců, a to s vědomím značně odlišných mechanismů utváření jejich postojů a interpretací (informace o provedených rozhovorech uvádíme v dalších částech). Ve výzkumu nicméně zohledňujeme další diferenciační a hierarchizační společenské znaky ovlivňující soužití místních obyvatel.

Za třetí, veřejný diskurz o soužití v lokalitě se v době přípravy a zahájení výzkumu do značné míry zaměřoval na nesnáze, problémy a konflikty. Terénní práce v lokalitě při výzkumu rezidenční segregace, rozhovory s místní populací a diskuse s klíčovými informátory ze strany veřejných a nevládních organizací nám však rozkryly rozmanité polohy vzájemného soužití. Ukázaly, že případy pozitivních zkušeností zůstávají relativně skryté a do veřejného diskurzu se zpravidla nepromítnou. Jak upozorňuje Valentine [2008], individuální pozitivní zkušenosti jednotlivých členů majority se členy minority často nevedou k zobecnění na celou etnickou skupinu, zatímco negativní jsou zobecňovány. Ve výzkumu jsme se tudíž zaměřili nejen na konflikty mezi majoritou a Vietnamci, ale zároveň také na události, procesy a praktiky bezkonfliktního soužití. Jak upozorňují Hall a Barrett [2012], větší různorodost obyvatel měst přináší obojí, možnosti pro vzájemné obohacení v rámci interkulturního dialogu, ale zároveň také vede ke konfliktům. Prostřednictvím rozhovorů jsme mapovali případy rozvoje vazeb a pozadí, na kterém probíhají, tedy zda je setkávání doprovázeno porozuměním a ochotou, nebo vzájemnou nedůvěrou, napětím a neporozuměním. V tomto směru nám vodítkem byly práce z oblasti geografii setkávání. Zaměřili jsme se na typy interakcí, které upevňují vzájemné bariéry, a naopak ty, jejichž prostřednictvím nachází místní obyvatelé společnou řeč, neboli na „způsoby, kterými vznikají a jsou posilovány pevné a nepropustné hranice mezi sociálními skupinami ... a zároveň ... zabydlování napříč rozdíly, mezi nimi a v rámci nich“ [Clayton 2009: 1]. Přitom jsme se zabývali tím, jak se negativní a pozitivní témata utváří na základě osobních kontaktů s „jinakostí“ a „jinými“ a jak souvisejí s hodnocením života a proměnami lokality. Při rozhovorech jsme se přitom snažili zohlednit podmíněnost a komplexnost výpovědí. Jednotlivci totiž mohou vyjadřovat v některých diskurzivních nebo kontextuálních situacích antiimigrační postoje, zatímco v jiných se mohou empaticky vcíťovat [Matejskova, Leitner 2011].

Za čtvrté, inspirování konceptem „mikrospolečenství“ či „mikroprostorů“ [Amin 2002], jsme se zaměřili na místa, kde lidé v určitém čase sdílejí své zájmy, kde s největší pravděpodobností vstupují do kontaktu, mluví spolu, případně dokonce spolupracují. Pozornost jsme zaměřili na sousedství (lokality bydlení), školy, restaurační zařízení, obchody, sportovní hřiště nebo volnočasové kluby.

Analýzu jsme dále rozšířili o pozorování kontaktu v dopravě, veřejných parcích, dětských hřištích a na ulici. Jde o velmi rozmanitá místa, kde jsme očekávali různorodé příležitosti pro rozvoj sociálního kontaktu a trvalejších vztahů. Abychom zjistili, zda k vytváření etnických bariér dochází nejenom prostřednictvím kontaktu, ale také skrze vnímání míst a souvisejících prostorových strategií, zabývali jsme se procesy mikrosegregace [Gruner 2010]. Mapovali jsme, zda místní Češi navštěvují místa spojená s Vietnamci, jak je hodnotí a jaký k nim mají vztah. U Vietnamců jsme se naopak zabývali překážkami, které oni v rozmanitých místech každodenní koexistence vnímají jako zásadní pro vzájemnou interakci.

Za páté, v souladu s Aminovým [2002] argumentem, že potenciál pro rozvoj soužití a dialogu ani tak není ve spolupřítomnosti, jako ve společných aktivitách, jsme se ve výzkumu pokusili identifikovat témata, jež jsou předmětem pozitivních a negativních hodnocení. Z předchozího výzkumu [Sýkora et al. 2012] jsme věděli, že mediální a politický diskurz se do značné míry zaměřuje na problémová témata, jako jsou kriminalita, drogy a problémy v sousedském soužití. V místním diskurzu se objevovala další problémová témata spojovaná s Vietnamci, jako například dopravní zatížení ulice Libušská v souvislosti s provozem areálu Sapa, obavy z růstu cen nemovitostí z důvodu poptávky cizinci nebo naopak jejich snižování při očekávání zhoršení obrazu lokality v očích poptávajících vzhledem ke koncentraci cizinců. Na druhou stranu jsme očekávali, že v rozhovorech se mohou rozkrýt pozitivní příklady interakce v souvislosti s návštěvou škol, sportovních klubů nebo společenských akcí. V případě rozhovorů s Vietnamci jsme neměli předem vytipovaná žádná témata a spíše jsme se snažili zmapovat a vyhodnotit překážky, které v souvislosti s rozmanitými činnostmi vnímají jako zásadní pro vzájemnou interakci.

Za šesté, vědomi si vnitřní sociální, demografické a kulturní různorodosti majority i Vietnamců [Freidingerová 2014] a z toho vyplývajících odlišností v náhledu na soužití v rychle se měnící lokalitě jsme se pokusili poznat, zda se u jednotlivých skupin obyvatel projevují odlišné způsoby kontaktů a interakce a také vnímání a interpretace soužití. Rozhovory jsme vedli s lidmi odlišného věku, pohlaví, vzdělání, příjmu, rodinné situace nebo délky života v lokalitě. Zajímalo nás, jak se u těchto skupin liší témata, okolo kterých se vztahy vyvíjí, a místa, v nichž dochází k negativním a pozitivním zkušenostem, a zda a jak se mezi sebou skupiny liší v celkovém hodnocení soužití jako problémového a konfliktního nebo naopak bezproblémového s pozitivními přínosy. Zahraniční studie zpravidla zohledňují vnitřní diferenciaci obyvatel zkoumaných lokalit jen z hlediska rozlišení mezi etnickými menšinami, případně mezi nově příchozími migranty a původním obyvatelstvem. Malá pozornost se věnuje vnitřnímu členění etnických skupin a většinové společnosti. I když některé zahraniční práce analyzují interakce u vybraných, například věkových skupin cizinců nebo majority [Wise 2010; Clayton 2009], často abstrahují od zbytku populace.

Za sedmé, v průběhu výzkumu v lokalitě jsme se setkali s tím, že značná část informací o Vietnamcích kolujících v populárním diskurzu mezi obyvateli

majority se nezakládala na jejich vlastní zkušenosti. Často šlo o šíření buď obecně reprodukováných stereotypů známých z celostátních médií, nebo příběhů vytvářených v lokálním kontextu. Zajímalo nás, do jaké míry diskurzivní síly utváří názory obyvatel a nakolik jejich pohled sdělovaný v rozhovorech vychází z reálných zkušeností. Podle očekávání se do individuálních výpovědí promítala především negativní témata přebíraná z obecného diskurzu. Na druhou stranu jsme ale také mapovali rozšířenost pozitivní stereotypizace, jako jsou například témata pracovitosti a pilnosti Vietnamců a jejich dětí, přičemž nás zajímalo, nakolik pozitivní náhledy vznikají z reálné interakce ve školách nebo obchodě a nakolik jsou utvářeny širšími diskurzivními vlivy.

Za osmé, přes důraz na rozmanitost interakcí a jejich podmíněností jsme nechtěli rezignovat na hledání společných znaků. Naopak v interpretacích zjištěného výzkumu se v omezeném prostoru zbývající části příspěvku pokoušíme o jisté zobecnění z individuálních rozhovorů, jež preferujeme před rozsáhlejší prezentací jednotlivých výpovědí. I při pokusu o hledání důležitých opakujících se sdělení se ale zároveň snažíme identifikovat a upozornit na různosti a nejednoznačnosti v náhledech, a to ve spojitosti s tím, v jakých místech a při jakých aktivitách se interakce odehrávala, a pokud nám to vzorek respondentů umožnil, i s ohledem na jejich sociální a demografické postavení. Při interpretaci se snažíme vést v patrnosti (a o stejné prosíme i čtenáře), že prezentovaný text je interpretací sdělení získaných od omezeného vzorku respondentů.

Soužití pohledem většinové společnosti

V této části shrnujeme hlavní zjištění o soužití majoritní společnosti a Vietnamců v Praze-Libuši, a to z pohledu zástupců většinové společnosti. Městská část Praha-Libuš se vyznačuje relativně mladší věkovou strukturou, než je celopražský průměr, což je důsledkem výstavby sídlišť na přelomu devadesátých let 20. století i nové výstavby rodinných a bytových domů. Z pohledu vzdělanostní struktury obyvatel a podílu pracujících v odvětvích, kde jsou vyšší průměrné mzdy (peněžnictví, pojišťovnictví, informační a komunikační činnosti), je městská část mírně pod celopražským průměrem. Z hlediska demografických a sociálních charakteristik obyvatel Prahy-Libuše tak nevyčnívá z celopražského průměru.

Vstupu do terénu a rozhovorům s majoritou předcházelo vytipování veřejných míst setkávání. Jednalo se o hřiště, parky, restaurace a hospody, vlastní areál Sapa, bytové domy a další veřejné prostory. Zde bylo provedeno 22 individuálních polostrukturovaných rozhovorů s českými obyvateli městské části. Soubor dotazovaných lidí zahrnuje osoby ve věku 15 až 78 let a je v něm zastoupeno spektrum sociálních skupin přítomných v lokalitě. V rozhovorech měly nicméně mírně vyšší zastoupení ženy, z hlediska sociálních skupin senioři a ekonomicky aktivní lidé se středním vzděláním. Vedle individuálních rozhovorů proběhly také spontánně vzniklé skupinové rozhovory na místních hřištích (sídliště Vod-

ních staveb a sídliště Písnice), v restauračních zařízeních (U Báti: 5–7 mužů ve věku 50–70 let, Restaurace Na Domovině: dva muži), v Klubu Senior (30 osob, 90 % žen) a se skupinkami „pejskařů“. V rámci skupinových a individuálních rozhovorů jsme celkově hovořili přibližně se 70 osobami. Rozhovory byly ve většině případů pouze zapisovány, a to včetně komentářů neverbálních projevů, protože nám dotazovaní nedali souhlas k záznamu na diktafon nebo proto, že nahrávání nebylo vhodné s ohledem na zachování spontánnosti rozhovoru. Pořídili jsme nicméně několik nahrávek, které sloužily pro ověření a doplnění zápisu.

Ve vedení rozhovorů jsme zvolili specifickou strategii. Jejím cílem bylo nejdříve zjistit, jak významná je otázka soužití s Vietnamci v kontextu dalších otázek kvality života, rozvoje a proměn městské čtvrti. Proto byl rozhovor v počátku veden na široké téma hodnocení života v městské části, přičemž otázka soužití s Vietnamci nebyla tazateli primárně zmiňována; byla zvolena strategie vyčkávání, zda respondent sám téma neotevře. Nestalo-li se tak, byl na soužití s Vietnamci dotázán. Vzhledem k tomu, že se výpovědi (podle očekávání) zaměřily především na obecné postoje k Vietnamcům, často ovlivněné mediálním diskurzem, naší strategií bylo rozhovory posunovat ke zjišťování, jak dalece se sdílené náhledy opírají o vlastní reálnou zkušenost. Zda mají informátoři vlastní reálné zkušenosti a jaké, jsme se pak pokusili zjistit dotazováním na konkrétní místa, kde se s Vietnamci setkávají (jako příklad bylo uváděno centrum Sapa), u příležitosti jakých aktivit a jak interakci ve zmíněných místech a při konkrétních aktivitách vnímají a hodnotí. Při vedení rozhovorů jsme se snažili zjistit a upřesnit charakteristiky dotazovaných z hlediska jejich věku, délky života v lokalitě a sociálního postavení.

Většina zástupců většinové společnosti, s nimiž jsme rozhovory v Praze-Libuši zprvu vedli na téma kvality života v této čtvrti, vůbec přítomnost Vietnamců nezmiňovala. Domníváme se tudíž, že soužití s Vietnamci není důležité téma každodenního života majority. Při posunu zaměření rozhovorů na soužití s Vietnamci se v odpovědích projevovala potřeba vymezovat se a vytvářet hranice spíše než přijímání narůstající etnické rozmanitosti. Nevníмали ji jako přirozenou součást prostředí, nebo dokonce dobrou „značku“, jak je tomu v některých místech s dlouhodobou historií usazování migrantů v zahraničí [Wessendorf 2010]. Bez zkušenosti setkávání s etnickou a kulturní jinakostí v nich přítomnost Vietnamců vzbuzovala nedůvěru a pocity ohrožení. Potýkali se s narušením sousedství a domova, obávali se znevýhodnění a ztráty svého postavení i kultury, odkazovali na původní pořádky a vyjadřovali nespokojenost s jejich změnou. Tyto pocity vycházely jednak z vnímané novosti etnické rozmanitosti, vnitřně usazené xenofobie a rasismu a zároveň z vnímaných společenských změn, jako jsou například domnělé snižování cen nemovitostí, pocíťovaný nárůst kriminality, zvýšení dopravní zátěže, nedostatek kapacit v předškolním vzdělávání nebo proměna identity místa. Ve shodě se zahraničními zkušenostmi přitom byly výpovědi většinové společnosti významně formovány „elitními diskurzy“ utvářenými především národními médii [Lewis 2006; Forrest, Dunn 2011].

Většina narativů zdůrazňujících konflikt neodrážela osobní zkušenosti. Měla charakter obecných soudů, které se šíří diskurzem majority v situaci nedostatku intenzivnějšího kontaktu a vyvážených informací. Konfliktní témata odpovídala zahraničním zkušenostem, lišila se pouze v jednotlivostech s ohledem na specifika místního kontextu. Týkala se kriminality, zatěžování místních zdrojů a kapacit nebo porušování pravidel sousedského soužití. Časté byly výpovědi o příliš vysokém počtu cizinců v lokalitě. Vnímané počty Vietnamců dalece přesahovaly jejich skutečný počet. Představy o vysokém počtu cizinců (navzdory jejich relativně nízkému zastoupení) přitom významně spoluutváří pocity ohrožení a nedůvěry [Hooghe, de Vroome 2013]. Tyto pocity dále krystalizovaly okolo mediálně populárních témat, jako je výroba a distribuce drog a hospodářské delikty (prodej falešného „značkového“ zboží či daňové úniky), a to zejména v souvislosti s areálem Sapa. Témata nejfrekventovanějších negativních stereotypů přitom v naprosté většině nevycházela z přímé osobní zkušenosti v lokalitě, na niž jsme se dotazovali, ale byla přebírána z médií a místního populárního diskurzu (často za použití stejného slovníku, např. populárního tvrzení, že „Sapa je stát ve státě“) a sloužila tak v procesu symbolického „otheringu“, tj. zdůrazňování a utváření odlišností mezi „my“ (Češi, domácí, dlouhodobě usídlení) a „oni“ (Vietnamci, cizinci, nově příchozí migranti). Negativní obraz Vietnamců byl také projektován do problémů v okolí ulice Libušská, a to zejména lidmi žijícími v jejím okolí. Vietnamcům zde byly dávány za vinu problémy spojené s automobilovou zátěží, provozem kasin a distribucí drog. Velmi různorodá skupina konfliktních témat, která se v různých obdobách objevovala napříč většinovou společností, se týkala místních zdrojů a kapacit, zejména pak úbytku pracovních příležitostí kvůli vietnamským podnikům, skupování zboží Vietnamci nebo nadměrného využívání služeb Vietnamci, včetně zabírání míst ve školách.

Osobní negativní zkušenosti byly spíše výjimečné, zpravidla vycházely ze soužití v místě bydliště a následně se populací šířily v diskurzivní rovině. Týkaly se narušování pořádků v sousedských vztazích, hlavně nadměrného hluku a nedostatečné hygieny (přítomnost švábů v domech a netřídění odpadu). Podobně jako v zahraničí [Herbert 2008; Erel 2011] nesoulady a neporozumění vycházely z odlišných denních rytmtů, kulturních zvyků, hygienických standardů, vzájemné neznalosti a stereotypů. Vietnamci přitom byli hodnoceni jako nepřizpůsobiví, a to často bez přímé osobní zkušenosti s tím, že právě oni narušují společné normy a společná pravidla. Vedle sousedských sporů jsme mezi konfliktními událostmi zaznamenali pouze několik rvaček mezi mladými muži, tj. ve skupině více náchylné k otevřeným konfliktům [Phillips 2014; Hudson, Phillips, Ray 2009].

Negativní náhledy se promítaly do míst spojovaných s Vietnamci a tato místa, zvláště pokud byla spojována s vnímanými problémy, negativně spoluutvářela obraz Vietnamců. Nejvýznamnější roli v tomto ohledu měl areál Sapa. Ten byl spojován s padělkami, kriminalitou a daňovými podvody (zde nespornou roli sehrál mediální diskurz), nízkou hygienou (většinou na základě vlastní zkušenosti i mediálního diskurzu), dopravní zátěží pro okolí (pozorovanou obyvateli

hlavně v ulici Libušská, nicméně do značné míry způsobenou růstem dopravy mezi vnitřní Prahou a okolními suburbijemi) a také nejrůznějšími mýty. Někteří areál Sapa dokonce označovali za místo nebezpečné. Spíše než jako obchodní středisko byl vnímán jako zátěž pro místní obyvatele. Většina obyvatel přitom areál Sapa alespoň jednou navštívila, někteří do něj docházeli pravidelně. Mnozí vyjadřovali nepříjemné pocity z návštěvy, nicméně pravidelní návštěvníci měli vůči Sapě pozitivnější a vůči Vietnamcům otevřenější postoje. Zatímco jedna důchodkyně vypovídala: „Pod masňákem je ještě jedno město, ve sklepech jsou zavřené vietnamské holky a šijí tam jak blázen“ (vedoucí policejního týmu každodenně působícího v areálu Sapa potvrdil, že žádné podzemní město v Sapě neexistuje), druhá si pochvalovala: „Já na Sapě nakupuji třikrát do týdne, je to levné a vietnamská švadlena mi přešije kalhoty za 50 Kč, za to bych dala u české nejméně 300 Kč.“

Ačkoliv byly negativní postoje rozšířené, jen zřídka se materializovaly v konkrétním jednání. Výpovědi některých jednotlivců upozornily na procesy mikrosegregace, vyhýbání se Vietnamcům ve veřejném prostoru, v dopravě, bydlení nebo při volbě místa nákupu. Výjimečně jsme se setkali se silnou a otevřenou nenávisť nebo strachem z Vietnamců. Zatímco prvotní výroky vycházely spíše ze sdílených představ a očekávaných stanovisek formulovaných na pozadí negativních témat rozšířených v obecném diskurzu, v dialozích se postupně ukazovalo, že obyvatelé mají mnohem různorodější zkušenosti a názory. Nekonzistence ve výpovědích přitom není nic neobvyklého [Matejskova, Leitner 2011], jak trefně dokládá výpověď jedné mladé respondentky. Ta byla zpočátku velmi negativní, později ovšem přiznala: „... mám ráda vietnamskou kuchyni ... s Vietnamci jsem nikdy neměla žádný problém...“ a dodala, že si na ně přesto „... s kamarády v hospodě občas zanádá“. Další respondenti byli z počátku velmi negativní k určitým projevům, jako například drogová problematika nebo problematické soužití v bytových domech, zároveň ale připouštěli, že se negativní náhledy týkájí také Čechů nebo pouze některých skupin a aktivit Vietnamců.

Strach z kriminality a dalších negativních jevů, ztráty sociálního statusu a narušení identity bývá silněji artikulován pouze u některých skupin obyvatel. Zejména ti, kteří se cítí nejvíce ohroženi, přenášejí dlouhotrvající osobní frustrace na nově příchozí [Phillips 2014]. V Praze-Libuši se zkoumané sociální znaky ukázaly významné pro formování postojů k Vietnamcům, soužití s nimi a důsledkům, které má jejich přítomnost na lokalitu. Vnitřní diferencovanost lokálních obyvatel a jejich mnohavrstevné identity sice vedly k značně rozmanitým postojům nejenom u skupin, ale také u jednotlivců. Nicméně vztah mezi sociálním postavením (věk, sociální status, doba strávená v lokalitě) a postoji vůči nově příchozím, se zřetelně projevoval jak v naladění vůči „jiným“, tak ve způsobech posilování nebo překonávání etnických hranic.

Negativní hodnocení bylo výrazněji artikulováno u starousedlíků, lidí s nižším sociálním statusem nebo v důchodovém věku. U důchodců jsme často zaznamenali mýty, obavy, nepochopení a stereotypy. Tito obyvatelé vnímali pro-

měny lokality negativně, obtížněji se adaptovali na nové prostředí a změny dávali za vinu cizincům, podobně jako se tomu ostatně děje v etnicky rozmanitých lokalitách v zahraničí [Wise 2010; Hudson, Phillips, Ray 2009]. Ve shodě se zahraniční zkušeností jsme se rovněž setkali se silně negativně artikulovanými postoji u jednotlivců s nižším sociálním postavením [Fennelly 2008; Lewis 2006]. Ty se týkaly takových témat, jako je konkurence na pracovním trhu nebo vytíženost veřejných služeb. Výrazně negativně se o Vietnamcích vyjadřovali někteří starousedlíci, kteří kritizovali proměnu lokality, ti přitom nebyli jen důchodového věku a nižšího sociálního postavení. Příkladem může být povzdechnutí studentky vysoké školy, která se v městské části narodila: „Libuš už nikdy nebude, jako bývala!“ Na jinou než etnickou rovinu vztahu starousedlíků k migrantům ukazují zkušenosti ze zahraničí, které upozorňují, že pocity etablované populace vůči nově přichozím migrantům podmiňuje silný vztah k místu a místní patriotismus (tzv. „neighborhood nationalism“), a ne pouze etnická odlišnost nově přichozích [Back 1996; Wimmer 2013].

Teorie kontaktu [Allport 1954] říká, že podstatnou roli v překonávání diskurzů exkluze má mezietnický kontakt. Ve veřejném prostoru Prahy-Libuše dominuje obyčejné každodenní potkávání a mýjení se. Na místní úrovni se nerozvinuly žádné výrazné sociální a fyzické bariéry, které by oddělovaly Vietnamce a většinovou společnost. Kontakt a zkušenosti ze škol, míst bydlišť nebo nákupů utváří prostor pro vytvoření názorů a postojů otevřenějších k etnické rozmanitosti [Amin 2002; Wise, Velayutham 2009; Hiebert, Rath, Vertovec 2015]. Fyzická a sociální blízkost se ovšem automaticky netransformuje do proměny postojů vůči Vietnamcům. Do značné míry záleží na charakteru vzájemného kontaktu, jeho kvalitě, frekvenci, intenzitě a stálosti a také na individuálních a skupinových postojích a interpretacích.

Ve výzkumu jsme se zaměřili na místa bydlišť, kde se většinová společnost setkává s jinakostí přímo ve svém domově. Soužití celkově charakterizovala snaha vyjít s vietnamskými sousedy, někdy dokonce blíže své sousedy poznat. Nejčastější kontakt s Vietnamci, ať už v přímé interakci, nebo skrze sdílení místa a prostorovou blízkost, měly matky s dětmi, děti ve školním věku a důchodci, tedy skupiny, které v místě bydliště tráví více času než pracující a studující. Trvalé a opakované setkávání v okolí bytu nebo domu vedlo k rozvinutí spíše povrchní, nicméně bezkonfliktní sociální interakce (zdravení, podržení dveří). Zkušenost kultivovaného kontaktu v sousedském soužití zřetelně snižovala napětí způsobené přebíráním zobecňujících negativních náhledů na Vietnamce. Obyvatelé zpravidla označovali soužití za bezproblémové. Uznávali, že sousedské konflikty se netýkají pouze Vietnamců a že také Češi se dopouští přestupků.

Dalším zkoumaným místem každodenní sociální interakce byly základní školy. I když zahraniční zkušenosti upozorňují, že o školách, které jsou spojovány se vstřícnějším prostředím pro interakci, nelze říci, že by univerzálně fungovaly jako místa překonávání předsudků a podpory vzájemné interakce [Hollingworth, Williams 2010], v Praze-Libuši byly vietnamské děti podle výpovědí

našich klíčových informátorů brány jako přirozená součást školního kolektivu [srov. Janská, Průšvicová, Čermák 2011]. V městské části je velmi rozšířené svěřování vietnamských dětí do péče českým chůvám už od raného věku dítěte, což má velký význam pro sociální integraci a asimilaci vietnamských dětí, pozitivní vzájemnou percepci a pro celkový rozvoj bezkonfliktních mezietských vztahů. Důvodem je pracovní vytíženost rodičů, důraz na vzdělání a jazykovou vybavenost dětí a absence generace prarodičů, která by se mohla o děti starat. K menší sociální interakci dochází ve volnočasových sdruženích zaměřených na práci s dětmi. Vietnamské děti ve větší míře navštěvovaly ty organizace, které sídlily v areálu Sapa, a s českými dětmi se tak méně stýkaly mimo školu.

Témata hodnotící přítomnost Vietnamců jako neutrální nebo pozitivní se zpravidla týkala oblastí, které se objevují také v národním mediálním diskurzu. Zejména byly zmiňovány pozitivní vlastnosti Vietnamců týkající se zapojení do společnosti v oblastech vzdělávání a ekonomiky. V rozhovorech se často objevovala témata pilných dětí a pracovitých a úslužných Vietnamců. Takové náhledy se utvářely na základě přejatých diskurzů i vlastní zkušenosti v místech konzumu a vzdělávání. Kulturní rozdíly Vietnamců, ve smyslu tradičních hodnot a zvyků, byly vnímány relativně pozitivně. Většina místních nicméně o vietnamské kultuře nic nevěděla a měla na ni pouze úzký pohled zprostředkovaný vietnamskými bistry a restauracemi, které byly hodnoceny pozitivně. Také v Praze-Libuši se ukázalo, stejně jako v zahraničních lokalitách přílivu migrantů, že jídlo představuje důležitý most mezi kulturami [Wise, Velayutham 2009; Wood, Landry 2008].

Soužití v Praze-Libuši charakterizovala bezkonfliktní, převážně letmá interakce, doprovázená krátkými setkáními u dospělé populace a charakteristická poněkud rozvinutějšími pouty u dětí a mládeže. Děti přicházely častěji do kontaktu s Vietnamci, spontánně se s nimi setkávaly v okolí svého domu nebo s nimi trávily volný čas na hřištích a také méně zdůrazňovaly negativa v soužití, což je ostatně ve shodě se zahraničními zkušenostmi [Hudson, Phillips, Ray 2009]. Pozitivnější postoje měla také střední generace. Mladí lidé ve věku 16–25 let už ovšem zastávali vůči Vietnamcům široké spektrum různorodých názorů. Ty zahrnovaly jak značně nenávislné výroky, tak otevřenější postoje založené na kamarádských vztazích s Vietnamci. Otevřenější vůči Vietnamcům byli nově příchozí spíše než starousedlíci. Už při výběru bydliště často počítali s vyšší koncentrací Vietnamců a blízkostí areálu Sapa. Pozitivnější vztah k Vietnamcům také vyjadřovali lidé s vyšším vzděláním. Jejich výpovědi byly vyváženější, méně nenávislné, xenofobní nebo rasistické.

Společné soužití pohledem vietnamských Libušanů

V této části představujeme názory vietnamských Libušanů, s nimiž jsme v roce 2013 dělali rozhovory na téma soužití s majoritní společností v Praze-Libuši. Šetřením jsme navázali na předchozí výzkum vnitřní sociální diferenciaci Vietnam-

ců v Praze-Libuši [Kušniráková, Plačková, Tran Vu 2013], v jehož rámci proběhlo 10 rozhovorů. V roce 2013 bylo provedeno 12 polostrukturovaných rozhovorů, z toho s pěti muži a sedmi ženami, kteří žijí v městské části Praha-Libuš či těsně na její hranici (Kamýk) a kteří se každodenně ve čtvrti pohybují. Deset rozhovorů bylo realizováno v areálu Sapa a dva mimo areál v prostoru městské části. Mezi respondenty byli dva zástupci tzv. druhé migrační generace ve věku 17 a 19 let, tři respondenti ve věku 20–40 let a sedm ve věku 40–56 let. Až na dva respondenty, kteří byli studenti, byli všichni ekonomicky aktivní (vlastníci obchodů i „zaměstnanci“ pracující v tzv. švarc systému).

Vstup do terénu nám usnadnila spolupráce s klíčovými informátory i naše předchozí znalost prostředí a jeho obyvatel. Rozhovory byly, až na dva případy, tlumočeny z vietnamského do českého jazyka.² V prvé řadě nám šlo o to zjistit, zda otázka soužití s majoritou pro naše respondenty představuje důležité téma. Proto jsme na úvod zvolili otázky týkající se každodenního života. Další otázky se vztahovaly k hlavním výzkumným tématům a sloužily k identifikaci míst vzájemného potkávání, bariér pro navazování kontaktů a faktorů, které k budování vzájemných vztahů přispívají. Přestože jsou Vietnamci hodnoceni jako uzavření a nekomunikativní [např. Brouček 2003: 4, 26], v našich rozhovorech se to nepotvrdilo. Někteří respondenti nicméně byli ve svých odpovědích velmi struční. Rozhovory měly polostrukturovaný charakter a byly s respondenty vedeny v jejich přirozeném prostředí (nejčastěji v místě zaměstnání). Výpovědi byly zaznamenány pouze písemně, jelikož jsme se obávali omezené sdílnosti v případě nahrávání rozhovorů. Doplňující data pro analýzu byla získána metodou nezá-
častného pozorování.

Vzhledem k malému počtu uskutečněných rozhovorů s vietnamskými Libušany nešlo jejich pohled na soužití s majoritou v Praze-Libuši diferencovat z hlediska věku, sociálního postavení či dalších charakteristik. Nicméně Vietnamci v Česku i Praze-Libuši netvoří homogenní skupinu, ale jsou vnitřně ekonomicky, sociálně a kulturně diferencovaní [Hofírek, Nekorjak 2009; Kušniráková, Plačková, Tran Vu 2013; Freidingerová 2014]. Stejně jako v majoritě i ve skupině obyvatel Česka s vietnamským původem najdeme elity i sociálně slabší, jedná se jak o šedesátíky, tak o mladé rodiče i děti, nízko i vysoce kvalifikované, ženy i muže. Na podobu vzájemných vztahů a vazeb dovnitř i navenek má vliv i období příchodu do země (tzv. migrační kohorta) či jazyková vybavenost [Martínková 2008] a s tím související možnost a kvalita vztahů a vazeb s majoritou i dalšími vietnamskými krajany (např. mladší generace kvůli sporé znalosti vietnamštiny již nemá takové možnosti udržování vnitroskupinových mimorodinných vazeb).

Pohled Vietnamců na soužití s majoritou se odvíjí od charakteru jejich každodenního života, který se řídí převážně prací [viz rovněž Martínková 2008].

² Na šetření se podílel Pham Quoc Loc, který spolupracuje s MČ Praha-Libuš na integračních aktivitách.

Mimopracovní sociální kontakty se omezují na rodinu a nejbližší přátele, vyjma dětí, které mají kontakty i se svými spolužáky. Z rozhovorů vyplynulo, že otázka sousedských vztahů není pro Vietnamce, se kterými jsme hovořili, prvořadou záležitostí. Tomu nasvědčuje také skutečnost, že dotazy, se kterými se Vietnamci nejčastěji obrazejí na neziskové organizace, se týkají pobytových povolení, vízové problematiky či pojištění, přičemž s dotazy zaměřenými na soužití v rámci čtvrtí a bytových domů nepřichází téměř vůbec. Priority Vietnamců se tak neprotínají s tématy nebo problémy, které ve vzájemném soužití vidí či zdůrazňují čeští obyvatelé Prahy-Libuše. Na druhou stranu by však bylo mylné se domnívat, že jsou k otázkám soužití s majoritou lhostejní a že nemají zájem na tom, aby se svými sousedy dobře vycházeli. Většina respondentů výzkumu se naopak vyjádřila v tom smyslu, že si přejí, aby jejich vztahy s majoritou byly bezkonfliktní [podobně viz Hofírek, Nekorjak 2009]. Z toho pramení také jejich často pasivní postoj k navazování sousedských vztahů a vyvarování se tak možných nedorozumění. Dvaatřicetiletý Vietnamec, který v Praze-Libuši žije již čtyři roky, například uvedl: „Více méně mým primárním cílem nebo úmyslem je vydělávat dostatek peněz na živobytí a na papíry. Spíš se tedy snažím nedostat do problémů.“

Kromě tohoto postoje jsme v rámci výzkumného šetření mezi Vietnamci v Praze-Libuši identifikovali několik dalších faktorů, které jsou vnímány jako překážky bránící navazování užších přátelských kontaktů se sousedy a obyvateli této městské části. Prvním z nich je nedostatek času, související s časově náročnou výdělečnou činností ekonomicky aktivních Vietnamců, která jim navazování kontaktů se sousedy neumožňuje, byť by se jednalo například o sousedy vietnamské. Znalost českého jazyka, která je z hlediska integrační politiky České republiky považována za zásadní předpoklad pro úspěšnou integraci do společnosti (aktualizovaná Koncepce integrace cizinců – Společné soužití 2011), byla ve výpovědích našich respondentů zmiňována překvapivě zřídka. Za překážku v navazování kontaktů ji uvedli hlavně ti, kdo česky neuměli vůbec nebo česky uměli jen velmi málo. Ostatní respondenti, kteří češtinu ovládali na komunikativní úrovni a lépe, nedostatečnou znalost jazyka za bariéru nepovažovali, a pokud ano, tak ne za zásadní. Mnohem důležitější překážkou ve vzájemném soužití je „pocit nepřijetí“, který dotazovaní respondenti z řad Vietnamců mnohdy vnímali jak na osobní (sousedské, v práci, ve škole), tak na obecné úrovni (celospolečenské), a to napříč věkovými kategoriemi a socioekonomickým statutem. Respondenti se například vyjadřovali v tom smyslu, že se domnívají, že jimi Češi opovrhují, dívají se na ně skrz prsty a s nedůvěrou, nebo že se jich dokonce bojí. Sedmačtyřicetiletá Vietnamka, která žije v Praze-Libuši již osm let, uvedla: „Myslím si, že Češi, že čeští sousedé nás nemají rádi, že se nás bojí, tak se ani nesnažím navázat kontakt.“ Pocit nepřijetí byl nejčastěji vnímán při interakci s úřady, ale třeba také při kontaktu se zaměstnanci některých prodejen, kam dotyční chodili nakupovat, v prostředcích hromadné dopravy, na ulici, nebo dokonce ze strany sousedů. Domníváme se, že roli v navazování kontaktů se sousedy může (kromě výše zmíněných faktorů) mít také vyšší prostorová mobilita Vietnamců oproti Čechům

[Freidingerová 2014]. Zájem o navazování nových kontaktů v místě bydliště zřejmě oslabuje i časté stěhování. Devatenáctiletý vietnamský Libušan vypověděl:

Když jsme bydleli v jiném paneláku tady na Libuši, tak jsme se se sousedy občas navštívili, ale teď už ne. ... Už se mi nějak nechce navazovat sousedské vztahy. S novými sousedy se jenom zdravíme. Tak přátelsky, jak nejvíc to jde.

Jako hlavní místa setkávání, kde dochází k osobním kontaktům mezi vietnamskými a českými Libušany, jsme v rámci šetření identifikovali především úřady (pošta, stavební úřad aj.), městskou hromadnou dopravu, obchodní řetězce, večerky provozované vietnamskými obchodníky, školská zařízení, pohostinství, Modřanskou roklí a také Sapu jakožto místo, kam Češi chodí nakupovat. Vietnamci zejména zmiňovali kontakty s českými obchodníky a prodavači v supermarketech a nákupních centrech, které však nutně nemají sídlo přímo v Praze-Libuši (Makro, Kaufland), a to v souvislosti s pocíťovaným nadřazeným chováním některých zaměstnanců. Právě kontakt Vietnamců s Čechy v pozici, kdy Vietnamec je zákazník a Čech obsluhující, byl respondenty výzkumu uváděn jako nejproblematičtější v soužití Čechů a Vietnamců. Dvaatřicetiletá Vietnamka, která v Praze-Libuši žije pět let, například uvedla:

Cítím opovrzení. Sem tam se dostávám do situací, že jdu pro nákup a kupuji toho víc, protože je to v akci a kupuji to i pro rodinu a přátele. Pro více členů rodiny. A obsluhující u pokladny mě neslušným způsobem pošle k jiné pokladně, ale není to tak, že by mne požádala, ale spíš mi dá rozkaz.

Rovněž zkušenosti s úředníky byly vesměs hodnoceny jako nepříjemné. Výjimku v negativním hodnocení úřadů od našich respondentů nicméně představuje pošta v Praze-Libuši, která byla kladně zmíněna v souvislosti se zaměstnáváním Vietnamky s cílem usnadnit vzájemnou komunikaci. Negativní zkušenosti měli respondenti výzkumu také s cestováním autobusovou linkou číslo 113, ve které, jak uváděli, cítí pohledy ostatních: „Kdekoliv nastoupím, tak se na mě prostě musí pár lidí koukat, jak já nevím co, ... takový ten pohled ‚ježíš Vietnamec, co tady dělá‘“ (19 let, od narození žije v Praze-Libuši). V tomto se naše zjištění liší od Hofírka a Nekorjaka [2009: 180], kteří se „při výzkumu nesetkali (...) s tím, že by (*Vietnamci*, pozn. aut.) sami upozorňovali na existence potíží, ať už jakéhokoliv charakteru“.

K navazování každodenních vztahů v této městské části dochází především v prostředí škol. Velká část Vietnamců žije v Česku se svou rodinou a skrze děti přichází do kontaktu nejen s učiteli, ale také s dalšími místními rodinami majícími děti v podobném věku nebo také s českými chůvami, které Vietnamci najímají na hlídání svých malých dětí. Děti samotné si pak v rámci školy a různých volnočasových kroužků nacházejí přátele mezi českými vrstevníky, se kterými tráví svůj volný čas a mnohdy udržují přátelské vazby až do dospělosti [Martínková

2008; Freidingerová 2014]. Vhodnou příležitostí k vzájemnému potkávání neformálního charakteru představuje také společné slavení tradic a svátků [viz také Martínková 2008], jak dokládá následující zkušenost:

Bydlíme v domě tady kousek od Sapy. Máme za sousedy jenom Čechy a myslím, že máme velice dobrý vztah a hodně si i pomáháme. Skoro na úrovni Vietnamců sobě. ... na Nový rok nebo na Vánoce si dáváme dárky a navštěvujeme se a někdy i přes léto se zveze na nějakou akci. (muž, 56 let, devět let v Praze-Libuši)

Stále aktivnější roli v pořádání těchto společenských akcí hraje úřad MČ Praha-Libuš, který řadu z nich zaštiťuje a propaguje prostřednictvím dvojjazyčných letáků a zpráv v časopise *U nás*. Nicméně šetření ukázalo, že zatím není o těchto akcích mezi Vietnamci v Praze-Libuši příliš veliké povědomí.

I přes výše uvedená omezení se některým respondentům z řad Vietnamců za dobu jejich pobytu v Česku podařilo s Čechy navázat někdy i velmi dlouhodobá a pevná přátelství a i jejich vztahy se sousedy jsou na úrovni daleko přesahující zdvořilostní formality. V těchto případech jsou vztahy se sousedy velmi dobré a kontakty pravidelné, například skrze vzájemné návštěvy, zejména v době oslav narozenin, ale i při jiných slavnostních příležitostech. Někteří se navštěvují pravidelně, zvou se vzájemně na večere, předávají si vánoční dárky nebo si vzájemně hlídají děti. Své vztahy s českými Libušany proto vnímají jako velmi harmonické. Obecně lze však říci, že většina dotazovaných Vietnamců v Praze-Libuši své české sousedy zná spíše zběžně a povrchně, kontakty s nimi neudržuje a ani nemá příliš mnoho českých přátel (výzkum Bernarda a Mikešové [2014], v němž 65 % Vietnamců deklarovalo, že má v okolí svého bydliště přátele mezi Čechy, vyznívá v tomto ohledu mnohem pozitivněji). Českou majoritu považují spíše za uzavřenou a bez zájmu navazovat s Vietnamci kontakt. Zároveň však považují vztahy za klidné a spíše dobré.

Shrnutí a závěry: ukotvené stereotypy a síla každodenních interakcí

Článek se zaměřil na soužití nově příchozích cizinců vietnamského původu a původního majoritního obyvatelstva v městské části Praha-Libuš. Náš výzkum je pokusem o poznání mezietnického soužití, interakce a integrace na úrovni městských čtvrtí. Snažili jsme se využít relativně nových teoretických perspektiv, jež zatím v domácím výzkumu absentují. Proto jsme kladli větší důraz na teoretické zarámování a metodické uchopení. V rámci omezeného prostoru, který nám článek umožňoval, jsme se pokusili představit koncepty, které sledují každodenní běžné interakce v etnicky smíšených lokalitách, čímž se liší od tradičních přístupů zaměřených na výzkum utváření etnických sítí, komunit a enkláv a rezidenční etnické segregace.

Vzhledem k tomu, že byl náš výzkum v Praze-Libuši prvotním explorativním vzhledem do soužití mezi Vietnamci a původním obyvatelstvem v této měst-

ské čtvrti, snažili jsme se o komplexní a lokálně kontextualizované pojetí výzkumu interakce a soužití. Metodika byla vedena snahou o postižení komplexnosti interakcí, a to při zohlednění rozmanitých stránek místního kontextu. Dále jsme se snažili o odlišení reálných zkušeností z konkrétních individuálních interakcí od obecně zakořeněných a populárním diskurzem šířených stereotypů v uvažování o Vietnamcích. Ve výzkumu jsme se zaměřili na vnímání nedůvěry, napětí a konfliktů, ale také pozitivních přínosů a bezproblémové interakce v každodenním soužití, a to z pohledu zástupců majority i vietnamských Libušanů. Jelikož jsme si byli vědomi často se vyskytujících stereotypních náhledů, snažili jsme se univerzální soudy dekonstruovat dotazy na to, zda se interakce a její vnímání neliší podle toho, kdo s kým se setkává, v jakém místě a při jaké aktivitě. Z individuálních výpovědí jsme se snažili postřehnout, zda prvotním podnětem pro nesoulad, nepřijetí či konflikt nebo naopak vstřícnost, empatii a pochopení je primárně etnicita, nebo jiné důvody a motivy, které mohou být vnímanou etnickou odlišností znásobené nebo nesprávně pochopené a interpretované.

Výzkum nám nabídl důležité vhledy na interakce v Praze-Libuši. Soužití majority a vietnamských Libušanů charakterizuje spíše jakýsi vzájemný nezájem a lhostejnost než konflikty nebo naopak oboustranně vstřícná interakce. Vztah obou skupin nicméně doprovázejí určitá očekávání vůči těm „druhým“. Vietnamci vyjadřovali zájem o dobré vztahy a snahu přizpůsobit se většinové společnosti, zatímco zástupci většinové společnosti požadovali větší přizpůsobení se ze strany Vietnamců. Reálné sociální interakce nicméně spíše charakterizuje mýjení se v každodenním životě. K tomu přispívají symbolické bariéry i faktická omezení, jakými jsou oddělenost každodenních aktivit Vietnamců a majority, jak z hlediska lokalizace, tak denního rytmu, nebo také bariéry vycházející z kulturních a jazykových rozdílů.

U majority mnohdy vede nedostatek vzájemných přirozených kontaktů a komunikace a dále negativně vnímané proměny lokality a vyrovnávání se s přítomností cizinců a jejich participací na místních zdrojích k přijímání a reprodukci předsudků a stereotypních názorů. Nemalou roli přitom hrají negativní reprezentace Vietnamců v médiích. Mediální obrazy a zažitá stereotypy totiž pomáhají místním v interpretaci jejich vlastních nepříjemných pocitů z měnící se lokality a dále podporují, živí a ukotvují vnímání etnické jinakosti. V rozhovorech často zmiňované negativní stereotypy, např. o výrobě a distribuci drog nebo hospodářské kriminalitě, se přitom u většiny respondentů neopíraly o vlastní reálnou zkušenost. V situaci omezeného kontaktu hrají významnou roli z hlediska formování (ne)přijetí Vietnamců i pozitivní celospolečenské stereotypy, např. o pracovitosti Vietnamců. Výzkum také ukázal, že pravidelný reálný kontakt ve školách, sousedství nebo obchodech může bezproblémově fungovat navzdory přetrvávajícím diskurzům exkluze a může mít postupný vliv na překonávání diskurzivně konstruovaných hranic a bariér. Právě v těchto místech se etnicita stává neviditelnou, respektive přirozenou součástí místního života. I když jsou Vietnamci jako skupina vnímání spíše negativně, pravidelná interakce v konkrétních místech se nepo-

jí s vyhocenějšími emocemi. Specifickou roli mezi místy interakce má nicméně Sapa. Ta je hodnocena jako místo, které v respondentech spíše utvrzovalo vnímání jinakosti Vietnamců. To může být spojeno s rozsahem prostoru Sapy a jeho dominantním užíváním a kontrolou Vietnamci. V obecnějším pohledu takové zjištění potvrzuje fakt, že velká koncentrace a dominance etnické skupiny v území, tj. segregace, může vést k negativnímu vnímání a posilování spíše než překonávání mezietnických bariér. V Praze-Libuši se ale zatím nevytvořila rezidenční koncentrace takového rozsahu a nic zatím nenasvědčuje tomu, že by k jejímu utváření docházelo [Sýkora et al. 2015].

V rozhovorech s Vietnamci se opakoval pocit nepřijetí majoritní společností sdílený většinou dotazovaných respondentů. Taková stanoviska nepochybně reflektují to, že česká společnost je stále kulturně velmi homogenní a není nakloněná přijímání migrantů. Negativní postoje k Vietnamcům tak nejsou záležitostí pouze interakce a zvykání si na etnickou rozmanitost v lokálním kontextu, ale jsou silně zakořeněny v části populace také na národní úrovni [CVVM 2015]. Kritický náhled některých vietnamských Libušanů na vybrané stránky vzájemného soužití ukazuje, že oboustranná neporozumění řeší také Vietnamci. Etnické rozdíly proto hrají a nadále budou hrát významnou roli ve vzájemném soužití. Přitom ale bude třeba začít vnímat představy o Vietnamcích a vietnamské kultuře, včetně toho, že si Vietnamci přeci nestěžují, jako zastaralé konstrukty, které stále méně odpovídají reálným interakcím.

Rozhovory poukázaly na to, že lokální interakce otevírá možnosti pro vzájemný kontakt a dialog a vede k proměně etnických vazeb a identit, což zdůrazňuje koncept geografii setkávání [Wood, Landry 2008]. Zároveň potvrdily i skutečnost, že interakce a vyjednávání hranic přináležitostí jsou významně ovlivněny sociálními nerovnostmi, které jsou provázené stereotypními znaky a zrcadlí xenofobii vůči nově příchozím a viditelně odlišným Vietnamcům, na což zase upozorňují nové geografie rasismu [Dwyer, Bressey 2008]. Jak ukazuje výpovědi respondentů ze strany vietnamských Libušanů a libušské majority, zdůrazňování vzájemných rozdílů a často i neslučitelnosti skupin a příslušností nebylo významně reflektováno v reálných interakcích v lokalitě. Každodenní interakce popisované respondenty nevykazovaly mimořádnou odlišnost od běžných lidských vztahů v rámci každodenního soužití na lokální úrovni. Lze tedy konstatovat, že etnické hranice jsou v každodenním setkávání, potkávání a míjení v Praze-Libuši propustné a tvárné, a to navzdory působení exkludujících mechanismů a diskurzů. Vnímání a praktické promítání etnických hranic a bariér se přitom výrazně liší v závislosti na sociálním habitu jednotlivců a skupin, v tematických oblastech a místech, kde se interakce odehrávají.

LUDEK SÝKORA je profesorem na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V Centru pro výzkum měst a regionů (CVMR) se zabývá proměnami postsocialistických měst a sídelního systému při zaměření na procesy suburbanizace a rezidenční segregace a na jejich rizikové důsledky pro společnost.

KLÁRA FIEDLEROVÁ studuje doktorský program na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V rámci své doktorské práce a jako členka výzkumného týmu Centra pro výzkum měst a regionů (CVMR) se zabývá lokálními důsledky zahraniční migrace.

TEREZA FREIDINGEROVÁ pracuje v Programu migrace organizace Člověk v tísni. Na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze získala doktorát ze sociální geografie a regionálního rozvoje. Dlouhodobě se zabývá tématem vietnamské diaspory.

ANDREA SVOBODOVÁ pracuje v Multikulturním centru Praha a studuje doktorský program na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Zaměřuje se zejména na problematiku migrace, integrace, identit a na tzv. „druhou generaci“ migrantů.

DITA ČERMÁKOVÁ pracuje v geografickém migračním centru GEOMIGRACE na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Ve své vědecké práci se věnuje ekonomickým aktivitám migrantů, prostorovým vzorcům chování migrantů a soužití migrantů v etnicky diversifikujících se lokalitách.

Literatura

- Alba, R., J. R. Logan, K. Crowder. 1997. „White Ethnic Neighborhoods and Assimilation: The Greater New York Region 1980–1990.“ *Social Forces* 75: 883–912, <http://dx.doi.org/10.1093/sf/75.3.883>.
- Allport, G. 1954. *The Nature of Prejudice*. Reading, MA: Addison Wesley.
- Amin, A. 2002. „Ethnicity and the Multicultural City: Living with Diversity.“ *Environment and Planning* 34 (6): 959–980, <http://dx.doi.org/10.1068/a3537>.
- Anderson, B., P. Harrison. 2010. „The Promise of Non-Representational Theories.“ Pp. 1–34 in B. Anderson, P. Harrison (eds.). *Taking-Place: Non-Representational Theories and Geography*. Farnham: Ashgate.
- Back, L. 1996. *New Ethnicities and Urban Culture, Racism and Multiculture in Young Lives*. London: UCL Press.
- Baršová, A., P. Barša. 2005. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav.
- Bernard, J., R. Mikešová. 2014. „Sociální integrace imigrantů na rozhraní mezi dočasnou migrací a trvalým usazením.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 50 (4): 521–545, <http://dx.doi.org/10.13060/00380288.2014.50.4.107>.
- Binnie, J., J. Holloway, S. Millington, C. Young. 2006. *Cosmopolitan Urbanism*. London: Routledge.

- Bittnerová, D., M. Moravcová. 2010. *Etnické komunity v kulturní a sociální různosti*. Praha: Fakulta humanitních studií UK.
- Boal, F. W. 1976. „Ethnic Residential Segregation.“ Pp. 41–79 in D. Herbert, R. Johnston (eds.). *Social Areas in Cities: Spatial Processes and Form*. London: John Wiley & Sons.
- Brouček, S. 2003. *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.
- Brouček, S. 2005. „Integrační tendence vietnamského etnika v českém lokálním prostředí.“ *Český lid* 92 (2): 129–154.
- Cadman, L. 2009. „Nonrepresentational Theory/Nonrepresentational Geographies.“ Pp. 456–463 in R. Kitchin, N. Thrift (eds.). *International Encyclopedia of Human Geography*. 7. svazek. Oxford: Elsevier, <http://dx.doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00717-3>.
- Clayton, J. 2008. „Everyday Geographies of Marginality and Encounter in the Multicultural City.“ Pp. 255–265 in C. Dwyer, C. Bressey (eds.). *New Geographies of Race and Racism*. England: Ashgate Publishing.
- Clayton, J. 2009. „Thinking Spatially: Towards and Everyday Understanding of Inter-ethnic Relations.“ *Social and Cultural Geography* 10 (4): 481–498, <http://dx.doi.org/10.1080/14649360902853288>.
- CVVM. 2015. *Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR*. Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- Čermák, Z., E. Janská, 2011. „Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálněgeografické diferenciacie Česka.“ *Geografie* 116 (4): 422–439.
- Drbohlav, D. 2010. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Drbohlav, D., D. Džúrová D. 2007. „Where Are They Going?: Immigrant Inclusion in the Czech Republic (A Case Study on Ukrainians, Vietnamese, and Armenians in Prague).“ *International Migration* 45 (2): 1–25, <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2435.2007.00404.x>.
- Drbohlav, D., D. Džúrová, J. Černík. 2007. „Integrace cizinců, žáků základních a středních škol, do české společnosti. Příklad Prahy.“ *Geografie* 112 (2): 161–184.
- Dwyer, C., C. Bressey. 2008. *New Geographies of Race and Racism*. England: Ashgate Publishing.
- Erel, U. 2011. „Complex Belongings: Racialization and Migration in a Small English City.“ *Ethnic and Racial Studies* 34 (12): 2048–2068, <http://dx.doi.org/10.1080/01419870.2011.574715>.
- Fennelly, K. 2008. „Local Responses to Immigrants in the Midwestern United States.“ Pp. 94–113 in B. Petersson, K. Tyler (eds.). *Majority Cultures and the Everyday Politics of Ethnic Difference*. Hampshire a New York: Palgrave Macmillian.
- Forrest, J., K. Dunn. 2011. „Attitudes to Diversity: New Perspectives on the Ethnic Geography of Brisbane.“ *Australian Geographer* 42 (4): 435–453, <http://dx.doi.org/10.1080/00049182.2012.619957>.
- Freidingerová, T. 2014. *Vietnamci v Česku a ve světě: migrační a adaptační tendence*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Gärtner M., D. Drbohlav. 2012. „Akulturace expatriotů v českém prostředí (vyšší manažeři versus „český lid“).“ *Český lid – etnologický časopis* 99 (4): 385–406.
- Gilroy, P. 2004. *After Empire: Melancholia or Convivial Culture?* Abingdon, Oxfordshire: Routledge.
- Glazer, N., D. Moynihan. 1963. *Beyond the Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City*. Cambridge: MIT Press.
- Glick Schiller, N., A. Çağlar. 2009. „Towards a Comparative Theory of Locality in

- Migration Studies: Migrant Incorporation and City Scale." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 35 (2): 177–202, <http://dx.doi.org/10.1080/13691830802586179>.
- Glick Schiller, N., A. Çağlar. 2011. „Downscaled Cities and Migrant Pathways: Locality and Agency Without an Ethnic Lens.“ Pp. 190–211 in N. Glick Schiller, A. Çağlar (eds.). *Locating Migration: Rescaling Cities and Migrants*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Gruner, S. 2010. „The Others Don't Want... Small-scale Segregation: Hegemonic Public Discourses and Racial Boundaries in German Neighbourhoods.“ *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 (2): 275–292, <http://dx.doi.org/10.1080/13691830903387402>.
- Haišman, T., I. Heroldová, V. Matějková. 1983. „Stabilizace, společenská a kulturní integrace obyvatelstva pohraničních obcí v jižních Čechách a na severní Moravě (Benešov nad Černou, o. Český Krumlov, Branná, o. Šumperk).“ *Český lid* 70 (1): 11–34.
- Haldrup, M., L. Koefoed, K. Simonsen. 2006. „Practical Orientalism – Bodies, Everyday Life and the Construction of Otherness.“ *Geografiska Annaler: Series B: Human Geography* 88 (2): 173–184, <http://dx.doi.org/10.1111/j.0435-3684.2006.00213.x>.
- Hall, T., H. Barrett. 2012. *Urban Geography*. 4. vydání. Abingdon: Routledge.
- Herbert, J. 2008. *Negotiating Boundaries in the City: Migration, Ethnicity, and Gender in Britain*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited.
- Hiebert, D., J. Rath, S. Vertovec. 2015. „Urban Markets and Diversity: Towards a Research Agenda.“ *Ethnic and Racial Studies* 38 (1): 5–21, <http://dx.doi.org/10.1080/01419870.2014.953969>.
- Hofírek, O., M. Nekorjak. 2009. „Vietnamští imigranti v českých velkoměstech – Integrace přistěhovalců z Vietnamu.“ Pp. 161–197 in M. Rákoczyová, M. Trbola (eds.). *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Hollingworth, S., K. Williams. 2010. „Multicultural Mixing or Middle-class Reproduction? The White Middle Classes in London Comprehensive Schools.“ *Space and Polity* 14 (1): 47–64, <http://dx.doi.org/10.1080/13562571003737767>.
- Hooghe, M., T. de Vroome. 2013. „The Perception of Ethnic Diversity and Anti-immigrant Sentiments: A Multilevel Analysis of Local Communities in Belgium.“ *Ethnic and Racial Studies* 38 (1): 38–56, <http://dx.doi.org/10.1080/01419870.2013.800572>.
- Hudson, M., J. Phillips, K. Ray. 2009. „Rubbing Along with the Neighbors – Everyday Interactions in a Diverse Neighbourhood in the North of England.“ Pp. 199–215 in A. Wise, S. Velayutham (eds.). *Everyday Multiculturalism*. Chippenham a Eastbourne: Palgrave Macmillan.
- Janská, E., Z. Čermák, R. Wright. 2014. „New Immigrant Destinations in a New Country of Immigration: Settlement Patterns of Non-natives in the Czech Republic.“ *Population Space Place* 20: 680–693, <http://dx.doi.org/10.1002/psp.1824>.
- Janská, E., A. Průšvicová, Z. Čermák. 2011. „Možnosti výzkumu integrace dětí Vietnamců v Česku: příklad základní školy Praha-Kunratice.“ *Geografie* 116 (4): 480–496.
- Johnston, R., M. Poulsen, J. Forrest. 2003. „And Did the Walls Come Tumbling Down? Ethnic Residential Segregation in Four U.S. Metropolitan Areas 1980–2000.“ *Urban Geography* 24 (7): 560–581, <http://dx.doi.org/10.2747/0272-3638.24.7.560>.
- Karner, Ch., D. Parker. 2011. „Conviviality and Conflict: Pluralism, Resilience and Hope in Inner-City Birmingham.“ *Journal of Ethnic and Migration Studies* 37 (3): 355–372, <http://dx.doi.org/10.1080/1369183X.2011.526776>.
- Kempen, R. van, A. S. Özüekren. 1998. „Ethnic Segregation in Cities: New Forms and Explanations in a Dynamic World.“ *Urban Studies* 35 (10): 1631–1656, <http://dx.doi.org/10.1080/0042098984088>.
- Kesten, J., A. Cochrane, G. Mohan, S. Neal. 2011. „Multiculture and Community in New

- City Spaces." *Journal of Intercultural Studies* 32 (2): 133–150, <http://dx.doi.org/10.1080/07256868.2011.547173>.
- Kocourek, J. 2001. „Vietnamci v České republice.“ Pp. 99–105 in T. Šišková (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál.
- Kocourek, J. 2005. „Vietnamci v ČR.“ *SOCIOweb. Sociologický webzín* [online]. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [cit. 27. 10. 2015]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=199&lst=113>.
- Kušniráková, T., A. Plačková, V. A. Tran Vu. 2013. *Vnitřní diferenciace Vietnamců pro potřeby analýzy segregace cizinců z třetích zemí*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj a Fuertos.
- Leontiyeva, Y., P. Ezzeddine-Lukšíková, T. Hirt, M. Jakoubek, J. Kocourek, L. Pažejová. 2006. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Sociologické studie / Sociological Studies 06:10. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- Lewis, M. 2006. *Warm Welcome? Understanding Public Attitudes to Asylum Seekers in Scotland*. London: Institute for Public Policy Research.
- Marada, R. 2006. *Etnická různost a občanská jednota*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Martínková, Š. 2008. „Sociabilita vietnamského etnika v Praze.“ Pp. 167–211 in Z. Uherek (ed.). *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.
- Massey, D. S., N. A. Denton. 1993. *American Apartheid and the Making of the Underclass*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Matejskova, T., H. Leitner. 2011. „Urban Encounters with Difference: the Contact Hypothesis and Immigrant Integration Projects in Eastern Berlin.“ *Social and Cultural Geography* 12 (7): 718–740, <http://dx.doi.org/10.1080/14649365.2011.610234>.
- Mazumdar, S., S. Mazumdar, F. Docuyan, M. M. Collette. 2000. „Creating a Sense of Place: The Vietnamese and Little Saigon.“ *Journal of Environmental Psychology* 20 (4): 319–333, <http://dx.doi.org/10.1006/jevp.2000.0170>.
- Mečiar, M. 2002. „Postoje majoritní společnosti v Moravskoslezském kraji vůči (nově příchozím) imigrantům.“ Pp. 261–268 in *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí: Sborník z mezinárodní vědecké konference konané 12. a 13. listopadu 2002 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě*. Opava: Slezské zemské muzeum.
- Morris, L. D. 1993. „Is There a British Under-class?“ *International Journal of Urban and Regional Research* 17 (3): 404–412, <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2427.1993.tb00229.x>.
- Mušil, J. 2005. „Prague Returns to Europe.“ Pp. 281–317 in F. E. I. Hamilton, K. Dimitrowska Andrews, N. Pichler-Milanović (eds.). *Transformation of Cities in Central and Eastern Europe: Towards Globalisation*. Tokyo: United Nations University Press.
- Neal, S., K. Bennett, A. Cochrane, G. Mohan. 2013. „Living Multiculture: Understanding the New Spatial and Social Relations of Ethnicity and Multiculture in England.“ *Environment and Planning C: Government and Policy* 31 (2): 308–323, <http://dx.doi.org/10.1068/c11263r>.
- Noble, G. 2009. „Everyday Cosmopolitanism and the Labour of Intercultural Community.“ Pp. 46–65 in A. Wise, S. Velayutham (eds.). *Everyday Multiculturalism*. Chippenham a Eastbourne: Palgrave Macmillan.
- Novotný, J., E. Janská, D. Čermáková. 2007. „Rozmístění cizinců v Česku a jeho podmiňující faktory: pokus o kvantitativní analýzu.“ *Geografie* 112 (2): 204–220.
- Pána, L. 2010. „Postoje příslušníků národnostních menšin a Čechů k vzájemnému soužití.“ Pp. 61–83 in D. Bittnerová, M. Moravcová (eds.). *Etnické komunity v kulturní a sociální různosti*. Praha: Fakulta humanitních studií UK.
- Park, R. E., E. Burgess. 1925. *The City: Suggestions for Investigation of Human Behavior in the Urban Environment*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Pastore, F., I. Ponzio. 2014. *Changing Neighbourhoods: Inter-group Relations and Migrant Integration in European Cities*. Dordrecht: Springer (v tisku).
- Peach, C. 1996. „Does Britain Have Ghettos?“ *Transactions of the Institute of British Geographers* 22 (1): 216–235.
- Peach, C. 2005. „The Ghetto and the Ethnic Enclave.“ Pp. 31–48 in D. P. Varady (eds.). *Desegregating the City: Ghettos, Enclaves and Inequalities*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Phillips, D. 2014. „Claiming Spaces: British Muslims Negotiations of Urban Citizenship in Era of New Migration.“ *Transactions of the Institute of British Geographers* 40: 62–74, <http://dx.doi.org/10.1111/tran.12054>.
- Portes, A., R. Landolt. 1985. *Latin Journey*. Berkeley: University of California Press.
- Price, P. L. 2012. „Race and Ethnicity II: Skin and Other Intimacies.“ *Progress in Human Geography* 37 (4): 578–586, <http://dx.doi.org/10.1177/0309132512465719>.
- Rákoczyová, M., M. Trbola. 2009. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Robinson, D. 2010. „The Neighbourhood Effects of New Immigration.“ *Environment and Planning* 42 (10): 2451–2466, <http://dx.doi.org/10.1068/a4364>.
- Robinson, D., K. Reeve, R. Casey. 2007. *The Housing Pathways of New Immigrants*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Robinson, D., A. Walshaw. 2012. *New Migration, Neighbourhood Effects and Community Change*. Swindon: Arts and Humanities Research Council.
- Sandercock, L. 1998. *Towards Cosmopolis. Planning for Multicultural Cities*. Chichester: Wiley.
- Sandercock, L. 2006. „Cosmopolitan Urbanism: A Love Song to Our Mongrel Cities.“ Pp. 37–53 in J. Binnie, J. Holloway, S. Millington, C. Young. (eds.). *Cosmopolitan Urbanism*. New York a Abingdon: Routledge.
- Simonsen, K. 2008. „Practice, Narrative and the Multicultural City. A Copenhagen Case.“ *European Urban and Regional Studies* 15 (2): 145–158, <http://dx.doi.org/10.1177/0969776407087547>.
- Sýkora, L. 2007. „The Czech Case Study – Social Inequalities in Urban Areas and Their Relationships with Competitiveness in the Czech Republic.“ Pp. 77–104 in V. Szirmai (ed.). *Social Inequalities in Urban Areas and Globalization: The Case of Central Europe*. Pécs: Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Science.
- Sýkora, L. 2009a. „Post-Socialist Cities.“ Pp. 387–395 in R. Kitchin, N. Thrift (eds.). *International Encyclopedia of Human Geography*. 8. svazek. Oxford: Elsevier, <http://dx.doi.org/10.1016/B978-008044910-4.01072-5>.
- Sýkora, L. 2009b. „New Socio-spatial Formations: Places of Residential Segregation and Separation in Czechia.“ *TESG Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 100 (4): 417–435, <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9663.2009.00550.x>.
- Sýkora, L., T. Brabec, D. Čermáková, K. Fiedlerová, P. Kučera, T. Kušniráková, R. Matoušek. 2012. *Případová studie rezidenční segregace v Praze Libuši*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Centrum pro výzkum měst a regionů.
- Sýkora, L., T. Brabec, R. Matoušek, K. Fiedlerová. 2015. „Je koncentrace Vietnamců v Praze-Libuši rezidenční segregací?“ Nепublikováno.
- Turková, M. 2006. „Cizinci a menšiny u nás očima obyvatel tří českých měst.“ Pp. 10–25 in D. Bittnerová, M. Moravcová (eds.). *Etnické komunity v české společnosti*. Praha: ERMAT Praha.
- Uherek, Z. 2003. „Cizinecké komunity a městský prostor v České republice.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 39 (2): 193–216.
- Uherek, Z., Z. Korecká, T. Pojarová. 2008. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.

- Valentine, G. 2008. „Living with Difference: Reflections on Geographies of Encounter.“ *Progress in Human Geography* 32 (3): 323–337, <http://dx.doi.org/10.1177/0309133308089372>.
- Valentine, G. 2010. „Prejudice: Rethinking Geographies of Oppression.“ *Social & Cultural Geography* 11: 521–537, <http://dx.doi.org/10.1080/14649365.2010.497849>.
- Valentine, G., J. Sadgrove. 2014. „Biographical Narratives of Encounter: The Significance of Mobility and Emplacement in Shaping Attitudes towards Difference.“ *Urban Studies* 51 (9): 1979–1994, <http://dx.doi.org/10.1177/0042098013504142>.
- Vertovec, S. 2007. „Super-diversity and Its Implications.“ *Ethnic and Racial Studies* 29 (6): 1024–1054, <http://dx.doi.org/10.1080/01419870701599465>.
- Wacquant, L. J. D. 2008. *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.
- Wacquant, L. J. D., W. J. Wilson. 1993. *The Cost of Racial and Class Exclusion in the Inner City*. Newbury Park, CA: Sage, <http://dx.doi.org/10.4135/9781483326696.n2>.
- Waldinger, R. 1986. *Through the Eye of the Needle: Immigrants and Enterprise in New York's Garment Trade*. New York: New York University Press.
- Watson, S. 2006. *City Publics: The (Dis)enchantments of Urban Encounters*. Abingdon / New York: Routledge.
- Wessendorf, S. 2010. „Commonplace Diversity: Social Interactions in a Super-diverse Context.“ *MMG Working Paper* 10–11 [online]. Gottingen: Max-Planck-Institute for the Study of Religious and Ethnic Diversity [cit. 15. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.mmg.mpg.de/publications/working-papers/2010/wp-10-11/>.
- Wilson, W. J. 1987. *The Truly Disadvantaged: The Inner City, the Underclass, and Public Policy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Wimmer, A. 2013. *Ethnic Boundary Making: Institutions, Power, Networks*. USA: Oxford University Press.
- Wirth, L. 1969. *The Ghetto*. 10. vydání. London/Chicago: The University of Chicago Press.
- Wise, A. 2010. „Sensuous Multiculturalism: Emotional Landscapes of Inter-Ethnic Living in Australian Suburbia.“ *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 (6): 917–937, <http://dx.doi.org/10.1080/13691831003643355>.
- Wise, A., S. Velayutham. 2009. *Everyday Multiculturalism*. Chippenham a Eastbourne: Palgrave Macmillan.
- Wood, P., C. Landry. 2008. *The Intercultural City: Planning for Diversity Advantage*. London: Earthscan.
- Zhou, M. 1992. *New York's Chinatown: The Socioeconomic Potential of an Urban Enclave*. Philadelphia: Temple University Press.